

Lichocka, Halina

"Wilno chemiczne - do połowy XIX stulecia", Ignacy Z. Siemion, Warszawa 2009 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 55/3-4, 322-323

2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

⁷ The Institute of the History of Natural Sciences, Chinese Academy of Sciences: *Ancient China's Technology and Science*. Beijing: Foreign Languages Press 1983.

⁸ Gavin M e n z i s : *1421 rok, w którym Chińczycy odkryli Amerykę i opłynęli świat*. Warszawa: Wydawnictwo Amber 2002.

⁹ Bruno L a t o u r : *Aramis, or, The love of technology*. Cambridge: Harvard University Press 1996; Reinhold B a u e r : *Gescheiterte Innovationen : Fehlschläge und technologischer Wandel*. Frankfurt/Main : Campus 2006; Braun H a n s - J o a c h i m : *Symposium on „Failed Innovations”: Introduction*, *Social Studies of Science*, vol. 22, nr 2 (1992), s. 213–230; Henry A t m o r e : *Railway interests and the 'Rope of Air', 1840–8*. „*British Journal for the History of Science*”, vol. 37 (2004), s. 245–279; itd.

¹⁰ Andrew F. S m i t h : *The turkey: an American story*. Chicago: Univ. of Illinois Press 2006.

Sławomir Łotysz
Uniwersytet Zielonogórski

Ignacy Z. S i e m i o n : *Wilno chemiczne – do połowy XIX stulecia*. „Rozprawy z Dziejów Nauki i Techniki” XX, Komitet Historii Nauki i Techniki PAN. Druk: Retro Art, Warszawa 2009, 284 s.

Naukowy ośrodek wileński, zwłaszcza po przekształceniu starego, nobliwego i konserwatywnego uniwersytetu jezuickiego w gruntownie zreformowaną, nowoczesną Szkołę Główną Litewską, był wielokrotnie opisywany przez historyków nauki różnych specjalności. I nie mogło być inaczej, ponieważ ośrodek ten odegrał trudną do przecenienia rolę w rozwijaniu i upowszechnianiu wiedzy naukowej, wzbogacając w istotny sposób polskie dziedzictwo kulturowe.

Monografia Ignacego Z. Siemiona jest jeszcze jedną pozycją, poświęconą nauce wileńskiej w okresie schyłku Państwa Polskiego i zaborów. Bardzo różni się jednak od wszystkich poprzednich opracowań. Różnica, która najpierw rzuca się w oczy, polega na monotematyczności. Myślą przewodnią tej książki jest bowiem ukazanie fragmentu historii chemii, wyznaczonego poprzez wybór miejsca i czasu. Nikt dotychczas, tak wyczerpująco i z takim znanstwem problematyki dawnej chemii, tego nie dokonał. Być może dlatego Autor oparł swoje opracowanie przede wszystkim na źródłach. I chociaż w wielu miejscach odwołuje się do licznych publikacji innych historyków, to jednak odnosi się wrażenie, że cudze interpretacje mają tu niewielką wagę.

Imponuje natomiast świetna znajomość źródeł. I to znajomość z autopsji. Burzliwe koleje naszych dziejów sprawiły, że mamy ich stosunkowo niewiele. Zwłaszcza archiwalia, które pozostały za wschodnią granicą i prawie cudem ocalały, są dla nas wyjątkowo cenne. Ignacy Z. Siemion poddał analizie większość

oryginalnych prac naukowych, pochodzących z pierwszej połowy XIX wieku, mających mniej lub bardziej ścisły związek z chemią, pisanych przez wykładowców tego przedmiotu oraz przyrodników, aptekarzy i lekarzy. Nie ograniczył się przy tym do prac polskich autorów, lecz wileńską chemię potraktował znacznie szerzej. Sięgnął do niemieckich i francuskich czasopism naukowych, które czytali wileńscy przyrodnicy i wskazywał na wzajemne, ponadnarodowe powiązania uczonych. Ilustrując przykładem to zjawisko poświęcił Autor wiele miejsca Teodorowi Grotthussowi, szlachcicowi z Kurlandii, entuzjaście chemii, który naukę traktował jako hobby i którego prace wywarły duży wpływ na chemiczne poglądy wileńskich przyrodników. Przede wszystkim znalazły oddźwięk w wykładach i podręczniku Ignacego Fonberga. Dziś zapomniana i w polskiej historiografii dotychczas nie cytowana rozprawa Grotthussa na temat jego oryginalnej teorii dotyczącej zjawiska elektrolizy wody, została przez Ignacego Siemiona przełożona z języka niemieckiego i zamieszczona w książce jako Aneks.

Liczne cytaty oraz dawne nazewnictwo objaśnione przez Autora, a także odniesienia do współczesnej „Wilnu chemicznemu” literatury europejskiej, przenoszą czytelnika w klimat czasów, w których chemia była uważana za królową rzemiosł i sztuk. W tym klimacie Autor porusza się z niezwykłą swobodą i bardzo kompetentnie. Zajmująco ukazuje wiele nieznanych lub zapomnianych szczegółów i okoliczności związanych bądź to z podejmowaną w Wilnie tematyką badawczą, bądź biografiami uczonych, albo publikacją prac naukowych oraz innymi wydarzeniami dotyczącymi chemii. Jest rzeczą charakterystyczną, że Autor na pierwszym planie kreśli sylwetki twórców, a dopiero potem omawia ich dzieła. Niektóre wątki swej opowieści przeciąga Autor w czasie aż do końca XIX wieku, gdy przedstawia losy wychowanków wileńskich profesorów i ich działalność na rzecz rozwijania nauki jeszcze w ciągu wielu lat po zamknięciu i Uniwersytetu Wileńskiego i Akademii Medyko-Chirurgicznej.

Opracowanie Ignacego Z. Siemiona stanowi bardzo ważną, zajmująco napisaną i wnoszącą wiele nowych treści pozycję w polskiej literaturze, poświęconej historii chemii w czasach rozkwitu wileńskiej Szkoły Głównej, a następnie po jej zamknięciu, aż do całkowitej likwidacji tego ośrodka akademickiego, niezwykle zasłużonego dla rozwoju nauki na Litwie i w Koronie. Stanowi cenną lekturę nie tylko dla historyków nauki. Po tę książkę chętnie sięgnie każdy, kogo interesują bogate i niełatwe tradycje rodzimej kultury oraz dawne, uniwersyteckie Wilno z czasów Oświecenia i Romantyzmu.

Halina Lichočka
Instytut Historii Nauki PAN
Warszawa